IONUȚ POMIAN

OBSERVAȚII PE MARGINEA CONCEPTELOR SINTACTICE DE *PROCAZ* ŞI *PROFUNCȚIE* ÎN SINTAXA LIMBII ROMÂNE

În prezentul articol relevăm câteva aspecte definitorii privind clasele de substituție ale acelor forme gramaticale (cuvinte) care sunt apte să funcționeze, în plan sintagmatic, ca substitute sintactice, **profuncții** şi **procazuri**, deci forme care „stau pe locul” altor funcții ori cazuri, denumirile fiind termeni derivați cu prefixul *pro*, după modelul substitutelor morfologice, aşa-numitele **proforme**.

1. Definiții de lucru: Profuncția sintactică este clasa de substituție care înglobează totalitatea formelor lexico-gramaticale (substantive, pronume, verbe etc.) care, în anumite limite lingvistice, poate substitui diverse poziții sintactice, actanțiale ori circumstanțiale, în acelaşi caz cu termenul substituit ori într-un caz diferit (**procaz**), respectiv apoziția şi poziția predicativă. **Procazul** este acea categorie gramaticală care exprimă, în cadrul grupurilor de cuvinte (GN, GV, Gprep etc.), restricții morfosintactice impuse de centrele de grup nominalelor şi adjectivelor subordonate, dar în condiții semantico-sintactico-pragmatice specifice, echivalente în plan funcțional cazurilor pe care le substituie.

Comentarii:

1.1. Prin **profuncție** înțelegem realizările unei funcții/poziții sintactice printr-un substitut nonpropozițional ori propozițional care aparțin aceleiaşi clase de substituție, pe baza unei echivalențe categorial-relaționale într-unul şi acelaşi context.

1.2. Substitutul sintactic permite înlocuirea unei funcții prin alta fără a determina modificări ori reorganizări majore în plan funcțional.

1.3. Substituția sintactică este una complexă şi defectivă, nespecifică tuturor funcțiilor sintactice şi tuturor cazurilor gramaticale, cunoscând distincții formale, relaționale şi semantico-pragmatice caracteristice fiecărei realizări în parte.

1.4. În timp ce funcția are un conținut şi un statut propriu, fiind rezultatul actualizării unei relații sintactice explicite/manifeste, pro-funcția are un conținut latent, ca rezultat al unei relații sintactice simulate, induse contextual.

2. Pro-subiectul (pro-SB) reprezintă funcția sintactică specifică sintagmei predicative (subiect + predicat), în interiorul căreia relația se caracterizează fie prin *restricții bilaterale*, atât dinspre verbul-predicat spre subiect, cât şi invers[1], fie

[1] Vezi GLR 1966, GALR 2008, GBLR 2010.

DACOROMANIA, serie nouă, XVIII, 2013, nr. 2, Cluj-Napoca, p. 120–131

printr-o singură restricţie, unidirecţională, dependenţa unilaterală constând exclusiv în impunerea de către subiect verbului-predicat a acordului în persoană şi număr[2].

În ceea ce priveşte realizarea, în sintaxa limbii române, a **pro-subiectului**, distingem, pentru moment, numai două contexte specifice:

2.1. În primul rând, ar fi vorba despre toate situaţiile în care avem de-a face cu fenomenul subiectului neexprimat, *inclus*, *subînţeles ori nedeterminat*, acele categorii vide care caracterizează şi limba română, desemnând subiectele pronominale nelexicalizate, categorii cunoscute şi sub denumirile de *micul **pro***, în cazul subiectului omis la persoanele 1 sg. şi pl., a 2-a sg. şi pl., a cărui informaţie de persoană şi de număr se recuperează integral din forma flexionară a verbului-predicat ([***pro***] *citesc*, [***pro***] *te duci*, [***pro***] *mâncăm*, [***pro***] *călătoriţi*), respectiv *marele* **PRO**, în cazul subiectului neexprimat al formelor verbale nonfinite sau subiectul de persoanele 3 sg. şi pl., a cărui recuperare este integrală şi se obţine contextual, anaforic (*Marius poate* [**PRO**] *să plece. Eu am* [**PRO**] *de învăţat. Le vine* [**PRO**] *să plângă/a plânge adeseori, fără niciun motiv*), ori a cărui recuperare referenţială nu este asigurată contextual (*subiectul nedeterminat*), deoarece locutorul nu doreşte să lexicalizeze autorul predicaţiei, nu cunoaşte care este autorul predicaţiei sau, din punctul de vedere al acestuia (al locutorului), specificarea autorului este neinteresantă/nerelevantă pentru situaţia de comunicare dată ([***pro***] *Am observat că* [**PRO**] *nu vin cu nicio idee originală, deşi, de obicei,* [**PRO**] *sunt foarte inventivi.* [**PRO**] *S-a speculat mult în presă pe această temă*). *Subiectul subînţeles* intră sub incidenţa controlului, prin care se înţelege identitatea referenţială obligatorie a subiectului din subordonată sau a subiectului formei verbale nonfinite cu un complement din regentă (*Dorinţa lui$_i$ de* [**PRO$_i$**] *a spune adevărul m-a impresionat*), identitate impusă de particularităţile verbului din regentă[3].

Comentarii:

2.1.1. În cazul subiectului subînţeles, **coreferenţialitatea** – ca formă particulară de recurenţă (repetiţie) – constă în instituirea unei relaţii sintactice la nivel frastic (intraenunţial) sau transfrastic (interenunţial) între două unităţi, aici subiecte, având referent comun.

2.1.2. În virtutea identităţii referenţiale, chiar dacă unii cercetători consideră acest tip de recurenţă ca o relaţie exclusiv semantică sau logico-semantică, în opinia noastră, este vorba de o relaţie cu dublă natură – gramaticală şi lexico-semantică – deoarece reluarea referentului, a subiectului exprimat în regentă, se realizează prin substituirea cu elemente fără sens propriu (***pro/PRO***).

2.1.3. Aceste categorii vide nu aparţin niciunei clase lexico-gramaticale, fiind elemente vide, componente sintactice nule, lipsite de realizare fonetică, deci nelexicalizate, urme (categorii deplasate) coindexate cu subiectul antecedent pe care îl substituie.

---

[2] Vezi Draşoveanu 1999, Neamţu 2001. În unele gramatici, există şi o a treia teorie, potrivit căreia restricţia de dependenţă unilaterală se manifestă dinspre verbul-predicat spre subiect, acesta din urmă subordonându-se prin impunerea de către verb a cazului nominativ (Dimitriu 1992/2002, p. 1147 şi urm.; Pană Dindelegan 1999, p. 40, *passim* ş.a.).

[3] Vezi GBLR 2010, p. 418–419.

2.1.4. În acord cu acest principiu, încadrăm recurența sintactică (reluarea printr-un sinonim al său, de tip ***pro/*PRO**) între mecanismele coerenței textuale[4].

2.1.5. Principala modalitate de realizare a coreferinței – înțeleasă ca mecanism textual coeziv – sunt **proformele**, termen utilizat în lingvistica actuală cu semnificație generică, desemnând *întreaga clasă de cuvinte lipsite de referință proprie, care își procură referința contextual, în contextul lingvistic, prin legarea de un component plin referențial, numit sursă referențială* (DSL 2001, s.v. *pro-formă*), deci inclusiv **substitutele**[5]**.**

2.2. În al doilea rând, includem în rândul substitutelor sintactice de tip **pro-subiect**, câteva construcții sintactice complexe în interiorul cărora poziția sintactică a complementului semantic principal (*i.e.* ***subiectul***) este ocupată de un pronominal, deci substitut morfologic (**proformă**), situat în cazul acuzativ. Identificăm, astfel, următoarele fenomenalizări sintactice:

2.2.1. Pro-subiectul comparativ. Argumentarea existenței unei asemenea funcții sintactice pornește de la distingerea a două procedee de derivare sintactică identificate în cazul construcțiilor sintactice complexe comparative ce au ca rezultat apariția unei poziții sintactice subsumabile unui **pro-subiect**[6]:

2.2.1.1. Pe de o parte este vorba despre acea construcție comparativă derivată care implică următorul traseu derivațional: suprimarea predicatului din propoziția comparativă primară, ridicarea subiectului din propoziția comparativă în regentă cu menținerea cazului nominativ, respectiv atașarea lexemului comparativ în fața subiectului: *Directorul mi-a vorbut frumos* ***ca și cum le-ai vorbit tu copiilor*** > *Directorul mi-a vorbit frumos* ***ca tu*** *copiilor*; *Cei doi se pricep la fel de bine la investiții imobiliare* ***precum vă pricepeți voi la afacerile cu calculatoare*** > *Cei doi se pricep la fel de bine la investiții imobiliare* ***precum voi la afacerile cu calculatoare***; *Laura e mai entuziasmată* ***decât cum eram eu alaltăieri*** > *Laura e mai entuziasmată* ***decât eu alaltăieri.***

2.2.1.2. Pe de altă parte, întâlnim acele construcții sintactice complexe în care derivarea implică: suprimarea predicatului din propoziția comparativă primară, ridicarea subiectului în regentă, dar cu transpunerea sa în cazul acuzativ, respectiv atașarea lexemului comparativ în fața noii poziții sintactice: *A procedat în competiție* ***ca și cum ai procedat tu în situații similare*** > *A procedat în competiție* ***ca tine în situații similare***; *Cristina citește mai mult noaptea* ***decât citesc eu ziua*** > *Cristina citește mai mult noaptea* ***decât mine ziua***; *Liderul nostru sindical este la fel de abil în rezolvarea conflictelor* ***precum ești tu în stabilirea priorităților*** > *Liderul nostru sindical este la fel de abil în rezolvarea conflictelor* ***precum tine în stabilirea priorităților.***

[4] Vezi și Stoichițoiu-Ichim 2001, cap. 5.

[5] Reținem faptul că, spre deosebire de categoria deicticelor, caracterizată prin referință exoforică (situațională), în cazul pro-formelor și al pro-funcțiilor, referința este **endoforică** (intratextuală), situându-se la nivel frastic (în același enunț al textului respectiv).

[6] Vezi și Pomian 2008, p. 307–308, *passim*, de unde am preluat și din exemple.

2.2.1.3. Dacă în cazul construcţiilor de la **2.2.1.1.** putem invoca fenomenul elipsei gramaticale, structurile derivate fiind analizabile ca veritabile propoziţii eliptice, deci ca **circumstanţiale de mod comparative**, datorită posibilităţii recuperării/subînţelegerii verbului-predicat, în situaţia de la **2.2.1.2.** subînţelegerea unui verb-predicat devine imposibilă, deoarece construcţia de suprafaţă este opacă şi ambiguă, subiectul din propoziţia comparativă transpunându-se din cazul nominativ în acuzativ (***mine***, ***tine***).

2.2.1.4. Aşadar, în construcţiile în care comparantul-subiect nu este ***mine/tine*** poate fi invocat fenomenul elipsei gramaticale, întrucât majoritatea nominalelor nu îşi modifică forma cazuală în prezenţa lexemelor comparative din cauza ominimiei cazuale (N. = Ac.). Compară: *A procedat în competiţie* ***ca Paulina în situaţii similare*** *vs. A procedat în competiţie* ***ca*** [***şi cum a procedat***] ***Paulina în situaţii similare.***

2.2.1.5. În ceea ce priveşte analiza construcţiilor cu ***mine/tine***, precedate de lexemul comparativ, subiectul ridicat din propoziţia comparativă devine, prin transpunerea sa în cazul acuzativ, un **complement comparativ/circumstanţial de mod comparativ**[7] ori un **pro-subiect,** situate într-un **ACUZATIV PRO-NOMINATIVAL**, iar reminiscenţele, celelalte poziţii sintactice (atribute, complemente, circumstanţiale) ridicate în enunţul derivat îşi menţin funcţia sintactică din propoziţia comparativă derivată, ca funcţii atribuite de verbul-predicat din structura finală, chiar dacă acesta (verbul) apare la altă persoană şi număr. În esenţă, asemenea construcţii reflectă ceea ce am putea numi **cazuri de opacizare sintactică forte**.

2.2.1.6. Privind cele două tipuri de construcţii sintactice comparative complexe descrise aici, se poate afirma că, în exprimarea orală şi scrisă, acestea pot funcţiona în variaţie liberă: *Îi placi mai mult tu* ***decât îi plac eu*** > *Îi placi mai mult tu* ***decât eu/mine***; *Nina se crede (tot aşa de) bine pregătită la istorie* ***ca şi cum te crezi tu la geografie*** > *Nina se crede (tot aşa de) bine pregătită la istorie* ***ca tu/tine la geografie.***

2.2.2. Pro-subiectul din construcţiile sintactice complexe de tip ECO (exceptive/cumulative/opoziţionale), subiect precedat de lexemul ***decât***, reprezintă o realizare sintactică greu de argumentat. În studiul amplu (Pomian 2008) dedicat, printre altele şi construcţiilor sintactice complexe exceptive, cumulative şi opoziţionale, pe scurt construcţiile sintactice de tip **ECO**, argumentăm teoria potrivit căreia lexemul ***decât***, asemenea lui ***ca*** şi ***decât din interiorul construcţiilor comparative***, are capacitatea de a însoţi majoritatea poziţiilor sintactice cunoscute (subiect, nume predicativ, atribut, apoziţie, predicativ suplimentar, complement, circumstanţial), pe care le augmentează şi particularizează semantic, adiţionându-le un sens lexico-gramatical suplimentar: [+ **Comparativ**], [+ **Excepţie**], [+ **Cumul**], [+ **Opoziţie**], încât

[7] Pentru **complementul comparativ**, ca tip de complement distinct de **complementul circumstanţial de mod comparativ** din gramatica tradiţională, vezi GALR 2008, vol. II, p. 473–485 şi GBLR 2010, p. 390–394.

putem vorbi despre funcții/poziții sintactice *comparative/exceptive/cumulati-ve/opoziționale*, precum: *complement direct comparativ, circumstanțială de loc exceptivă, nume predicativ cumulativ*[8] etc. Pe scurt, toate ideile noastre cu caracter teoretic duc la concluzia conform căreia construcțiile gramaticale descrise *supra* se caracterizează prin particularitatea că pozițiile/funcțiile sintactice, realizate la nivel infra/interpropozițional, şi anume: *comparantul/exceptantul/cumulantul/opozantul*, precedate de lexemul **decât** se construiesc simetric formal cu termenul de referință, anume: *comparatul/exceptatul/cumulatul/opozatul*, dar dobândesc, în acelaşi timp, o marcă semantică suplimentară, fără a intra în clasa de substituție a complementului comparativ ori a circumstanțialelor de excepție, cumulativ sau opozițional.

2.2.3. Substituția sintactică se poate manifesta, în cazul subiectului, şi la nivel propozițional.

2.2.4. Despre identificarea, în aceste construcții sintactice complexe, de tip ECO, a unui pro-subiect în **acuzativul PRO-NOMINATIVAL**, nu găsim păreri unitare nici în rândul specialiştilor, care, analizând asemenea tipare, admit, cel mai adesea, doar caracterul complex şi derivat al acestor construcții organizate ternar, vorbind despre **funcții sintactice în construcție comparativă** etc. (vezi Neamțu 2007, p. 414–418; GALR 2008, vol. II, p. 200–208, *passim*). În construcții de tipul: *Nu vine nimeni, **decât tine?***, *Vinovat e şi altul **decât mine***, *Discursul îl va rosti altcineva **decât tine***, justificarea existenței unui pro-subiect în acuzativul pro-nominatival (*decât tine/mine*) este dificilă şi extrem de subiectivă, cu atât mai mult cu cât, în asemenea structuri, poziția sintactică precedată de **decât** este, cel mai adesea, izolată prin virgulă de restul enunțului şi interpretabilă ca realizare sintactică a circumstanțialului exceptiv/cumulativ/opozițional.

2.2.5. Analizând construcții sintactice asemănătoare, dar în care forma pronominală apare în cazul nominativ (*N-a venit nimeni, **decât*** **eu** [N_1]), G. Gruiță (1976) asertează că lexemul ***decât*** ar fi un element relațional coordonator, echivalent cu ***ci/doar***, care ar realiza coordonarea dintre două părți de propoziție simetrice formal (aici, două subiecte coordonate: *nimeni* şi *eu*). De fapt, ne aflăm, aici, în fața unei construcții sintactice derivate complexe care impune, în practica unei analize gramaticale corecte, subînțelegerea unui verb-predicat la pers. I sg. pe lângă pronumele *eu*, deoarece verbul din enunțul dat (*n-a venit*) nu respectă regula acordului cu un aşa-zis subiect multiplu[9].

[8] Pentru întreaga argumentație şi exemple, a se consulta Pomian 2008, p. 299 şi urm.).

[9] Pentru aceeaşi interpretare, drept construcție sintactică derivată ce impune subînțelegerea, pe lângă forma pronominală în nominativ, a unui verb-predicat acordat în număr şi persoană cu acesta, se pronunță şi GALR 2008, vol. II, p. 624–625. Dimitriu 1999/2002, vol. II, p. 1477), analizând acest tip de construcție, apreciază că avem de-a face, aici, cu o *structură scurtată*, iar ***decât*** este un **pseudoadverb emfatic restrictiv, *component al circumstanțialului de excepție.***

3. Pro-apoziţia. Adulată sau contestată, funcţie sau nonfuncţie sintactică, apoziţia reprezintă, cu certitudine, şi în gramatica românească, o realitate lingvistică/ poziţie sintactică cu un statut aparte. Lipsită, în orice context, de mărcile specifice oricărui tip de relaţie sintactică (coordonatoare sau subordonatoare), apoziţia este o construcţie sintactică complexă, subsumabilă, alături de subiect şi nominalul în vocativ, unei categorii sintactice distincte, şi anume **nonfuncţiei**, ca realizări sintactice de tip exclusiv/unicat, care se sustrag în mod sistematic relaţiilor sintactice postulate de gramaticile mai vechi ori mai noi.

3.1. D. D. Draşoveanu (1997, p. 75–76, 120–122, 195 şi urm., *passim*) susţine cu numeroase argumente teza excluderii subiectului şi a poziţiilor sintactice care intră în sfera paranteticului (deci **apoziţia, construcţiile incidente** şi **vocativele**) din rândul funcţiilor sintactice, *pentru că, prin însuşi faptul de a se situa între paranteze, **nu actualizează valenţe*** [s.n.][10].

3.2. Considerăm că instanţierea apoziţiei ca substitut sintactic, deci ca **pro-apoziţie**, este rar întâlnită în limba română. Despre o aşa-zisă **pro-apoziţie/ apozitivă** se pot invoca structurile sintactice de tipul *apa **Vodislava***, *târgul **Iaşi***, *profesorul **Ionescu***, *domnul **Trandafir***, *târgul **în care nu se întâmpla nimic***, *câinele **care latră***, structuri în care avem combinări de termeni între care este exclusă pauza şi virgula, deci izolarea grafemică şi prozodică (deci **falsele apoziţii** din gramaticile tradiţionale), care *nu pot fi considerate decât drept îmbinări de subordonare, îmbinări în care al doilea termen (parte de propoziţie) este subordonat întotdeauna primului în calitate de **atribut substantival în cazul nominativ (respectiv atributivă)**, deci false apoziţii, false apozitive.* (Hodiş 2006, vol. I, p. 127 şi urm, *passim*). Funcţia atributivă a substantivelor respective în nominativ corespunde unui *genitivus apellativus* din limba latină[11], fapt admis şi de către alţi autori (Draşoveanu 1997, p. 120–122; Neamţu 2007, p. 316–320), care situează aceste realizări sintactice într-un **procaz**, şi anume **nominativul pro-genitival**. Pentru statutul lor de substitute sintactice ale apoziţiei (deci **pro-apoziţii**) pledează doar coreferenţialitatea semantică a **Tr** şi **Ts**, respectiv valoarea semantică denominativă: *Elevul*$_i$ ***Ionescu***$_i$ *este premiant*; *Oraşul*$_i$ ***Tăşnad***$_i$ *se află în judeţul*$_j$ ***Satu Mare***$_j$., termenul denominativ desemnând numele specific al unităţii-bază (al regentului), construcţia putând fi interpretată prin propoziţia: **A** *se numeşte/se cheamă/are numele de* **B**[12].

---

[10] Teza este susţinută de Neamţu 2001, 2004; Hodiş 2006, Vulişici Alexandrescu 1995.

[11] În sprijinul acestei afirmaţii, Viorel Hodiş (2006, vol. I, p. 128 şi urm.) aduce ca argumente şi fapte de limbă din româna secolelor anterioare: *târgul **Iaşilor***, *apa **Vodislavei***, concluzionând că la fel trebuie interpretate toate atributele denumirii.

[12] A se vedea şi Diaconescu 1989, p. 158 şi urm.; 1995, p. 330 şi urm.), respectiv GALR 2008, GBLR 2010, Draşoveanu 1997, p. 122; Neamţu 2006–2007, p. 138–139, unde, pe baza acestor considerente semantico-sintactice (valoarea semantică, posibilitatea inversării termenilor şi caracterul de termen subordonat), se renunţă la conceptul de **falsă apoziţie**, aceste realizări fiind integrate, în mod corect, în clasa de substituţie a atributului, sub denumirea de *atribute substantivale în nominativ/ nominativale* ori *modificatori denominativi*.

3.3. VOCATIVUL PRO-NOMINATIVAL: În româna actuală, atributele de identificare/denominative construite în formule de adresare, indicând nume, titluri, funcții, grade, profesii, pe lângă un regent de tip nominal, pot apărea cu forma cazuală de vocativ, similar cazului termenului regent (*Vere* ***Ioane***, *Prietene* ***Dumitre***, *coane* ***Gicule***). Din punct de vedere funcțional, asemenea construcții reprezintă echivalente ale construcțiilor cu atribut substantival nominatival în structură, o abatere de la modelul general (substantiv(**Tr**) în N + substantiv (**Ts**) în N: *Vere* ***Ion***, *Prietene* ***Dumitru***, *coane* ***Gicu***)[13]. În calitatea lor de atribute denominative, care restrâng extensiunea primului termen până la unicat, substantivele proprii în vocativ reprezintă substitute sintactice, ocupând poziția sintactică a unor **pro-atribute substantivale nominativale/pro-modificatori denominativi**, echivalente ale tradiționalelor *false apoziții*, situate, de această dată, într-un **VOCATIV PRO-NOMINATIVAL**.

3.4. Dintre construcțiile sintactice subsumabile unui **pro-caz**, amintim şi prezența construcțiilor sintactice complexe care actualizează funcții sintactice într-un aşa zis **PRO-ACUZATIV**.

3.4.1. În sintaxa limbii române, o problemă controversată atât în teoria, cât şi în practica analizei gramaticale o constituie pronumele semiindependente. Recunoaşterea statutului de pronume semiindependente al lui **AL** şi **CEL** (GALR 2008, GBLR 2010) au adus noi teorii şi piste de interpretare. G. G. Neamțu (2001, *passim*; 2007, p. 142–143) s-a ocupat îndeaproape de aceste structuri gramaticale, propunând un studiu monografic al acestora, acordând o atenție specială morfosintaxei semiindependentelor **AL/A/AI/ALE/ALOR**. Pe parcursul unei demonstrații solide, G. G. Neamțu pune în discuție statutul morfologic al acestor forme şi în construcții de tipul: *În jurul casei şi* ***al*** *garajului au crescut multe buruieni*; *S-a pronunțat împotriva deciziei şi* ***a*** *măsurilor aplicate de conducerea firmei.* Invocând argumente peremptorii de ordin semantico-gramatical-enunțiativ privind caracterul de veritabile **substitute morfologice**, deci **pro-forme**, al lui **al/a/ai/ale/alor**, sintacticianul formulează două teorii privind statutul categorial-relațional al acestor pronume. Pe de o parte, teoria potrivit căreia acestea funcționează ca substitute de tip prepozițional, adică **PRO-PREPOZIȚII** (în structuri precum: *contra mea şi* ***a*** *ta*; *împotriva noastră şi* ***a*** *voastră*), echivalente ale prepozițiilor/locuțiunilor prepoziționale ale genitivului cu care se acordă paradigmatic, regizând două tipuri de structuri gramaticale, similar prepozițiilor substituite (1: **al/ a** + $\mathbf{G_3}$: *contra Mariei şi* ***a celorlalți***; 2: **al/ a** +$\mathbf{Ac_2}$: *contra mea şi* ***a*** *ta.*). Pe de altă parte, teoria inedită conform căreia prepozițiile/locuțiunile prepoziționale cu genitivul nu sunt, de fapt, prepoziții propriu-zise, ci o grupă relativ restrânsă de **substantive în acuzativ** (întotdeauna un acuzativ prepozițional), grupă caracterizată distribuțional prin *obligativitatea* după ele a unui genitiv sau a unui adjectiv posesiv, deci un fel de **SUBSTANTIVE**

[13] Neamțu 2007, p. 46–47.

SEMIINDEPENDENTE, în **Ac_3** (deci prepoziţional) plasate într-un sistem de relaţii condiţionate, similar pronumelor semiindependente (**AL** şi **CEL**) ori a verbelor semiindependente (**copulativele**). În conformitate cu această a doua teorie, pronumele semiindependente din construcţiile exemplificate mai sus funcţionează ca substitute morfosintactice ale unor substantive semiindependente, instanţieri ale unei **profuncţii** situate într-un **procaz** ([*În jurul*]$_{\text{Circ de Loc-}\mathbf{Ac3}}$ *casei şi* [***al***]$_{\mathbf{pro\text{-}CL\text{-}proAc3}}$ *garajului au crescut multe buruieni*; *S-a pronunţat* [*împotriva*]$_{\text{Cprep-}\mathbf{Ac3}}$ *deciziei şi* [***a***]$_{\mathbf{proCPrep\text{-}proAc3}}$ *măsurilor aplicate de conducerea firmei*). Concluzia autorului este aceea că, indiferent de varianta pentru care optăm în practica analizei gramaticale (fie acceptăm **prep + G** şi vorbim de un **AL/A** ca substitut prepoziţional, deci **pro-prepoziţie**, fie **AL** este întotdeauna *substitut de tip pronominal*, inclusiv pentru *contra, împotriva, în jurul* etc., deci unităţi care se cer trecute de la prepoziţii la **substantive**), ***una dintre interpretări se sacrifică*** [s.a.] (Neamţu 2001).

3.5. În enunţuri de tipul *Stă în casa*$_i$ *Mariei*$_j$*,* ***a***$_i$ ***mătuşii***$_j$ ***mele***, analiza sintactică a structurii subliniate se poate face din perspective alternative: pe de o parte, odată cu abolirea dihotomiei falsă/reală apoziţie, putem identifica un pronume posesiv semiindependent (***a***) în N_1, **pro-genitival**, deci apoziţie şi un ASG (***mătuşii***) în G_1, iar, pe de altă parte, gruparea ***a mătuşii*** poate fi privită drept construcţie sintactică apozitivă complexă, în interiorul căreia ***a*** reia/ocupă poziţia obiectului posedat (ambii termeni fiind coreferenţiali semantic) din structura bazei apozitive (***în casa***), iar ***mătuşii***, locul posesorului, cu termenii de asemenea coreferenţiali semantic (***Mariei***). Rămânând consecvenţi modelelor de analiză propuse de gramerianul G. G. Neamţu (2001), pronumele posesiv semiindependent funcţionează, aici, ca apoziţie în N_1**pro-acuzatival**, substitut morfosintactic al circumstanţialului de loc în Ac_3 (*în casa*).

4. Cel mai bine reprezentată clasă de substituţie din rândul pro-funcţiilor sintactice este **pro-predicatul**, poziţie sintactică definibilă, similar predicatului, drept componentul pivot al oricărui enunţ, care se caracterizează, din punct de vedere pragmatico-enunţiativ, prin trăsătura *predicativităţii*, responsabilă de stabilirea unei relaţii între grupul sintactic verbal şi un eveniment extralingvistic, ancorat spaţio-temporal prin intermediul morfemelor predicativităţii [**MP**]: auxiliarele şi sufixele gramaticale ale verbului (pentru mod şi timp), desinenţele (pentru persoană şi număr), respectiv acordul cu subiectul (atunci când acesta este posibil) ori, în absenţa acestora, prin **aderenţă**.

4.1. Dacă prototipic, predicatul se realizează prin verb la formă finită (*i.e.* ***modurile personale***), contextual, în absenţa MP, funcţionează ca substitute ale predicatului, deci ca **pro-predicate** (prescurtat, **pP**), şi formele verbale nonfinite sau cuvinte aparţinând altor clase lexico-gramaticale (adverbul şi interjecţia).

4.2. Metatermenul de **pro-predicat** apare, la noi, pentru întâia oară, în studiile de sintaxă ale lui D. D. Draşoveanu (1988, p. 38; 1989, p. 124; 1997, p. 244 şi urm.) şi Ştefan Hazy (1971; 1974; 1997, p. 87, *passim*). Înţelegem prin **pro-predicat** verbul la mod nepersonal raportat la un subiect al său (chiar Ø, deci **pro-subiect**), altul decât al verbului predicat, în aşa-numitele construcţii absolute.

Analizând aceste construcții, D. D. Draşoveanu le numeşte ***contrageri*** la nivel interpropozițional (Draşoveanu 1997, p. 245 şi urm.), iar nucleul lor, ***pro-predicat***. Pornind de la teoria lui D. D. Draşoveanu, G. G. Neamțu denumeşte această parte de propoziție/poziție sintactică ***predicat contras***: *„Întrucât o propoziție devine contragere prin trecerea la un mod nepersonal («depersonalizare»; «contragere») a verbului, convenim terminologic să numim nucleul verbal al contragerii* ***predicat contras****. După acelaşi model, subiectul contragerii, când acesta este identic cu al verbului-predicat la mod personal, îl numim* ***subiect contras***" (Neamțu, 1986, p. 196; Ciortea 2005, p. 167, nota 25, *passim*).

4.3. Pledăm pentru încadrarea modurilor verbale nepersonale în rândul verbelor apte de a funcționa, în anumite limite, ca substitute sintactice ale *predicatului enunțării*, când verbul are subiectul exprimat ori subînțeles. Dintre numeroasele argumente care susțin propredicativitatea acestora, chiar dacă una indusă contextual, enumerăm următoarele[14]:

4.3.1. modurile verbale nepersonale participă în calitate de *centre de grup sintactic* la organizarea unei structuri cvasiautonome, păstrând, aproape în totalitate, disponibilitățile combinatorii ale verbului prototipic, adică ale verbului la mod personal;

4.3.2. morfologic, forma verbală nonfinită actualizează, chiar dacă incomplet, categoriile gramaticale specifice verbului, precum modul, timpul sau diateza, în timp ce categoriile de număr şi persoană (*acordul*, deci esența predicației) se realizează contextual, indus, prin mijloace sintagmatice, cum sunt cliticele pronominale personale şi reflexive, persoana subiectului referențial ori coreferențial cu subiectul verbului regent;

4.3.3. forma verbală nepersonală se combină cu un *subiect propriu*, identic sau diferit în plan referențial cu subiectul verbului din propoziția matrice;

4.3.4. în antepoziție sau intercalate, verbele nonfinite formează construcții sintactice complexe, izolate sau izolabile, iar, în postpoziție, izolarea construcției devine facultativă, rareori obligatorie, în funcție de conținutul semantic exprimat (necesar ori suplimentar);

4.3.5. semantico-sintactic, funcționează ca **predicate semantico-sintactic,** calitate manifestată, semantic, prin capacitatea formei verbale nepersonale (*i.e.* a **pP**) de a-şi atrage argumentele, iar, sintactic, de a-şi atrage complementele, cărora le impune restricții de rol tematic şi restricții de formă (de caz şi de prepoziție)[15];

4.3.6. organizează un grup verbal în poziție nonactanțială cel mai adesea, exprimând o anumită *circumstanță*, şi anume un raport logic de cauzalitate, concesie, finalitate, condițe etc, de unde şi încadrarea lor în rândul *construcțiilor absolute*;

---

[14] Reluăm, aici, şi câteva argumente expuse şi detaliate în Pomian 2008, p. 87 şi urm., *passim*.

[15] Vezi GALR 2008, vol. II, p. 243 şi urm., *passim*).

4.3.7. are *libertate de topică*;

4.3.8. lipsa MP, care conferă, *de facto*, autonomie comunicativă, prin ancorarea situaţională (spaţio-temporală) a enunţului, este substituită de caracteristicile menţionate aici (*supra*, **4.3.1.–4.3.7.**), iar expresia relaţiei de subordonare faţă de propriul subiect, exprimat sau neexprimat e ocupată fie de **morfemele modurilor verbale nonfinite**, teorie la care subscriu gramerieni precum: E. Vasiliu şi Sanda Golopenţia-Eretescu (1969, p. 244), G. Pană Dindelegan (1999, p. 125), G. G. Neamţu (2004, *passim*), fie de simpla adjoncţionare/alăturare a termenilor, şi anume **aderenţa** (Hodiş 2006, vol. I, p. 90–91; Pomian 2011, p. 63–75).

5. În sintaxa limbii române întâlnim şi alte fenomenalizări ale **profuncţiei/ procazului**.

5.1. Complementul predicativ al obiectului (CPO), poziţie sintactică desprinsă din clasa de distribuţie a tradiţionalului element predicativ suplimentar, cunoaşte şi o realizare de tip substitut sintactic. Funcţie sintactică matricială, cerută de un centru verbal atributiv, noncopulativ, CPO face parte din grupul verbal care conţine un nominal-obiect indirect ce-l primeşte ca adjunct cu rol de predicaţie semantică restrictivă, limitativă, într-o structură sintactică obligatoriu ternară ce implică verbul-centru (*predicatul enunţiativ*) şi un complement (direct ori indirect). În inventarul de verbe atributive de care dispune limba română se află şi *a zice* şi *a spune*. Chiar dacă subiectul nu este un component implicat obligatoriu în realizarea lui CPO, sintaxa limbii române dispune de mijloacele necesare instanţierii acestei funcţii sintactice în discuţie, şi anume *pasivizarea*, *reflexivizarea*, *reciprocizarea şi/sau impersonalizarea*. Ne oprim, de această dată la apariţia funcţiei CPO în urma impersonalizării, în enunţuri precum: **I se zice Maria**, **Îi spune Vasilescu**, **Mi se spune Nonu**, unde componentul nominal implicat direct în structura ternară este un complement indirect (***i***, ***îi***, ***mi***). Reorganizarea impersonală implică dispariţia nominalului-subiect, prezenţa unui verb atributiv intranzitiv şi apariţia unui CPO, echivalent al agentului-complement indirect, termeni întotdeauna coreferenţiali semantic. Funcţia de CPO nu este afectată de reorganizarea sintactică, dar se situează într-un caz diferit de cel al termenului la care se raportează, şi anume într-un **NOMINATIV PRO-DATIVAL** (**Maria**, **Vasilescu**, **Nonu**)[16].

5.2. NOMINATIVUL PRO-DATIVAL apare şi în alte tipuri de construcţii sintactice. De pildă, într-un enunţ ca: *Tutunul dăunează grav sănătăţii*$_i$ *tale şi* ***a***$_i$ *celor din jur* pronumele semiindependent ***a*** funcţionează ca un **pro-complement indirect situat într-un** N_1 **pro-**D_1, substitut morfosintactic al complementului indirect exprimat anterior (***sănătăţii***), între cei doi termeni existând, ca şi în alte situaţii descrise aici, un raport de coreferenţialitate semantică.

[16] În GALR 2008, vol. II, p. 297, în subcapitolul destinat descrierii acestei poziţii sintactice, se face următoarea observaţie: *Trebuie deosebit între:* ***Îi zice Popescu*** *şi* ***I se zice Popescu***, *prima construcţie fiind o structură matricială, în timp ce a doua, o structură obţinută prin impersonalizare din construcţia anterioară intranzitivă.*

5.3. Existența unui **pro-complement direct** s-ar putea argumenta în acele construcții sintactice în care verbele, deşi acceptă determinarea printr-un obiect direct, permit, contextual, neexprimarea (nesaturarea) acestuia; mai exact, este vorba de ***verbele tranzitive folosite absolut***, fenomen cunoscut şi sub numele de **tranzitivitate absolută**[17]. Ar fi vorba, aşadar, despre un **pro-CD** situat într-un **pro-ACUZATIV**, absent/nelexicalizat/neexprimat în planul expresiei, un complement direct vid, nul ori zero (similar **pro-subiectului**, adică lui ***pro/*PRO**, discutat *supra*, **2.**), un complement direct conținut latent în semantica internă a verbului, opus complementului direct exprimat de pe lângă verbele tranzitive propriu-zise. Compară: *El* ***citeşte*** [**pro-CD**] ***şi învață*** [**pro-CD**] *zilnic vs. El* ***citeşte*** *numeroase* [***cărți***]$_{CD}$, *din care* ***învață*** *zilnic* [***lucruri***]$_{CD}$ *noi*; *Întotdeauna* [**pro-SB/*pro***] ***ajut*** [**pro-CD**] *dezinteresat.*

5.4. NOMINATIVUL PRO-VOCATIVAL: Într-un enunț de tipul **Dragi** (pro-V_2 prin analogie) **ai** (N_1 pro-VOCATIVAL$_1$) **mei, ce mai faceți?**, are loc, de asemenea, actualizarea unei pro-funcții, respectiv a unui pro-caz. Deşi i se recunoaşte statutul de pronume semiindependent (GALR 2008, GBLR 2010, Neamțu 1982), *al* nu are forme distincte pentru marcarea cazului vocativ, după cum nici a cazurilor oblice de GD, cu excepția formei flexionare de plural *alor*.

BIBLIOGRAFIE

Ciortea 2005 = Marcela Ciortea, *Supinul în **Divanul** lui Dimitrie Cantemir,* în „Annales Universitatis Apulensis", Series Philologica, III, nr. 6, p. 162–168.

Diaconescu 1989 = Ion Diaconescu, *Probleme de sintaxă a limbii române actuale*, Bucureşti, Editura Ştiințifică şi Enciclopedică.

Diaconescu 1995 = Ion Diaconescu, *Sintaxa limbii române*, Bucureşti, Editura Enciclopedică.

Dimitriu 1999/2002 = Corneliu Dimitriu, *Tratat de gramatică a limbii române*, vol. I–II, Iaşi, Editura Institutului European.

Draşoveanu 1988 = D. D. Draşoveanu, *Propoziții contrase şi propoziții abreviate* (I), în CL, XXXIII, nr. 1, p. 35–47.

Draşoveanu 1989 = D. D. Draşoveanu, *Propoziții contrase şi propoziții abreviate* (II), în CL, XXXIV, nr. 2, p. 123–134.

Draşoveanu 1997 = D. D. Draşoveanu, *Teze şi antiteze în sintaxa limbii române*, Cluj-Napoca, Editura Clusium.

Draşoveanu 1999 = D. D. Draşoveanu, *Curs de sintaxă a limbii române contemporane*, ținut la Facultatea de Litere din Cluj-Napoca, UBB, în anul universitar 1998–1999.

DSL = *Dicționar de ştiințe ale limbii*, Bucureşti, Editura Nemira, 2001.

GALR 2008 = *Gramatica limbii române*, vol. I–II, tiraj nou, Bucureşti, Editura Academiei Române.

GBLR 2010 = *Gramatica de bază a limbii române*. Coordonator: Gabriela Pană Dindelegan, Bucureşti, Editura Univers Enciclopedic.

GLR 1966 = *Gramatica limbii române*, Bucureşti, Editura Academiei R.S.R.

Gruiță 1976 = G. Gruiță, *Despre aşa-zisul circumstațial de excepție introdus prin **decât** şi subordonata corespunzătoare*, în CL, XXI, 1976, nr. 1, p. 83–89.

[17] Vezi şi GLR 1966, vol. I, p. 207; DSL 2001, s.v. *absolut*$_2$; GALR 2008, vol. I, p. 341–342.

Hazy 1971 = Ştefan Hazy, *Gerunziul – predicat „dependent”*, în StUBB, Series Philologia, XVI, fasc. 1, p. 109–119.
Hazy 1974 = Ştefan Hazy, *Infinitivul – predicat „dependent”*, în StUBB, Series Philologia, XIX, fasc. 1, p. 97–103.
Hazy 1997 = Ştefan Hazy, *Predicativitatea. Determinare contextuală analitică*, Cluj-Napoca, Editura Dacia.
Hodiş 2006 = Viorel Hodiş, *Articole şi studii*, vol. I–II, Cluj-Napoca, Editura Risoprint.
Neamţu 1982 = G. G. Neamţu, *Un nominativ prodatival*, în CL, XXVII, nr. 1, p. 55–60.
Neamţu 1986 = G. G. Neamţu, *Predicatul în limba română. O reconsiderare a predicatului nominal*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică.
Neamţu 2001 = G. G. Neamţu, *Morfosintaxa pronumelui*. Curs, Facultatea de Litere, Cluj-Napoca 2000–2001.
Neamţu 2004 = G. G. Neamţu, *Dinamica problemelor controversate de morfosintaxă a limbii române*. Curs ţinut la Facultatea de Litere din Cluj-Napoca în anul universitar 2003–2004.
Neamţu 2007 = G. G. Neamţu, *Teoria şi practica analizei gramaticale. Distincţii şi… distincţii*. Ediţia a III-a, Piteşti, Editura Paralela 45.
Pană Dindelegan 1999 = Gabriela Pană Dindelegan, *Sintaxa grupului verbal*, Braşov, Editura Aula.
Pomian 2008 = Ionuţ Pomian, *Construcţii complexe în sintaxa limbii române*, Piteşti, Editura Paralela 45.
Pomian 2011 = Ionuţ Pomian, *Dinamica unor structuri gramaticale. Cu un set de teste didactice*, Piteşti, Editura Paralela 45.
Stoichiţoiu-Ichim 2001 = Adriana Stoichiţoiu-Ichim, *Semiotica discursului juridic*, Bucureşti, Editura Universităţii Bucureşti.
Vasiliu, Golopenţia-Eretescu 1969 = E. Vasiliu, Sanda Golopenţia-Eretescu, *Sintaxa transformaţională a limbii române*, Bucureşti, Editura R.S.R.
Vulişici Alexandrescu 1995 = Maria Vulişici Alexandrescu, *Sintaxa limbii române*, Oradea, Editura Imprimeriei de Vest.

NOTES ON THE SYNTACTIC CONCEPTS OF *PROCAZ* AND *PROFUNCTION* IN THE SYNTAX OF ROMANIAN
(*Abstract*)

The present paper deals with the description of two grammatical concepts from the contemporary linguistics: **pro-syntactic function** and **pro-case**. Analogically to the morphological level where the concept of **pro-form** has been imposed on a large scale, naming a word having grammatical function, but assuming the meaning of an antecedent word or phrase for which it substitutes in terms of *anaphora / cataphora*, (***pronoun, proadjective, proadverb, prophrase etc.***), some grammarians have enlarged this terminology to the syntactic level, with the concepts of **pro-function** and **pro-case**. The first concept names that class of substitution which are able to substitute within certain limits, different syntactic functions / positions (**pro-subject, pro-predicate, pro-apposition**), while the second is defined as that grammatical category which, within some specific semantic, grammatical and pragmatic conditions, names, within the groups of words, restrictions imposed by the group centers to the terms they are related with, therefore functionally equivalent to the cases they substitute (**pro-Nominative, pro-Dative, pro-Vocative etc.**).

Cuvinte-cheie: *pro-funcţie*, *pro-caz*, *pro-formă*, *categorii vide*, *pro-subiect*, *pro-predicat.*
Key-words: *pro-function*, *pro-case*, *pro-form*, *empty category*, *pro-subject*, *pro-predicate.*

Aleea Salcâmilor, bloc 5, scara B, ap. 6
Tăşnad, jud. Satu Mare
i.pomian@yahoo.com